

Diffust om døden

Eirin Kolberg
psykolog og ph.d.-kandidat ved UiB

Boken *Alt som lever, må dø* presenterer alternativer til en medisinsk forståelse av døden, men skaper distanse til temaet.

Alt som lever, må dø – Døden som tverrfaglig kunnskapsfelt av Birgitta Haga Gripsrud og Lisbeth Thoresen (red.), 2019, Scandinavian academic press, 286 sider

Alt som lever, må dø. Det er grunnleggende og ufravikelig. Likevel kan det være vanskelig å snakke om. Ikke bare fordi det tapet døden innebærer, kan være skremmende og sårt, men fordi det er utfordrende å skulle omtale noe som er så allment og samtidig så personlig. Redaktørene av denne antologien fra 2019 tar til orde for at vi likevel skal gjøre nettopp det – snakke om det. Birgitte Haga Gripsrud er førsteamanuensis ved Avdeling for omsorg og etikk på Universitetet i Stavanger, og Lisbeth Thoresen er førsteamanuensis ved Avdeling for tverrfaglig helsevitenskap på Universitetet i Oslo. De har med seg representanter fra flere fagområder som skriver om vår egen død, andres død, døden som fagfelt, og som utgangspunkt for å si noe om hvem vi er. Forskere innen sosiologi, teologi, filosofi, helsefag, kulturstudier, psykososiale studier, idéhistorie og litteraturvitenskap stiller spørsmålet: «Hvordan skal vi snakke om døden?»

Basale sannheter omformuleres på unødvendig kompliserte måter

Forfatterne påpeker at samtaler om døden i dag ofte preges av en medisinsk forståelsesramme. Døden og alderdommen blir i stor grad tatt hånd om av profesjonelle. Da får det praktiske og målbare oppmerksomhet, og den døendes egne opplevelser vektlegges i mindre grad. Et mål med boken er derfor å gi plass til refleksjoner som «tar dødens eksistensielle tyngde på alvor».

Åpenhet om døden

Flere kapitler handler om folk som arbeider med døende og pårørende. Deres selvforståelse og forhold til døden påvirkes og formes av arbeidet de gjør. Et gjennomgående tema er at kulturelle normer legger premissene for samtaler det er mulig å ha om døden. Forventninger om taushet eller om en bestemt rolleutøvelse kan stå i veien for evnen til å håndtere egne følelser og romme andres. Kanskje må åpne samtaler om døden aktivt oppfordres, spesielt på arbeidsplasser der man jobber direkte med døende. Flere av skribentene fremhever også verdien av det mellommenneskelige, både som grunnlag for å skape mening i hverdagen og som kilde til verdighet ved slutten av livet.

Det er imidlertid langt mellom de konkrete poengene. Antologien lykkes med å presentere perspektiver som skiller seg fra en medisinsk modell, men beskriver ikke nødvendigvis et mer helhetlig alternativ. Flere av tekstene deler akademiske sjangertrekk som tåkelegger innholdet. Det blir til tider mange lag med abstraksjoner og tolkninger, som skaper en følelsesmessig distanse til temaet. Basale sannheter omformuleres på unødvendig kompliserte måter. Allmenne erfaringer, som at vi unngår det vi frykter, og at vi lærer av hverandre, har røtter i alt vi er som biologiske, tenkende og empatiske vesener. Forsøk på å gi dem betydning gjennom vage, omstendelige analyser, referanser til tvilsomme teorier, eller assosiativ og lingvistiske tilfeldigheter, tapper disse erfaringene for sin iboende mening og umiddelbare emosjonelle relevans.

Engasjerende formidling

Noen kapitler er imidlertid skrevet på en måte som virker mer inviterende. Blant annet formidles filosofi med en struktur som skaper god flyt og engasjement, og vakre utdrag fra skjønnlitteratur brukes til å belyse poenger. I andre kapitler brukes analyser av dødsannonser og historien til kvinners plass ved dødsleiet fortellende og effektivt til å illustrere innsikter om våre verdier og forestillinger. Boken er også tettpakket med referanser til lesestoff i alle sjangre for de som er interessert i å utforske temaet videre – for det finnes jo mange samtaler om døden allerede, også utenfor den medisinske forståelsesrammen.

Svaret på spørsmålet om hvordan vi skal snakke om døden, vil sannsynligvis være forskjellig for alle. Det finnes ikke ett enkelt teoretisk rammeverk som kan omfatte alle sidene ved et så komplekst tema, noe redaktørene anerkjenner ved å invitere skribenter fra ulike felt til å bidra i antologien. De kapitlene som likevel forsøker å favne hele bredden, lykkes ikke med å skape helhetlige perspektiver, og blir ofte utflytende og vage. Kapitlene som har definerte, avgrensede tema gir paradoksalt nok en rikere leseropplevelse. De tidløse menneskelige erfaringene treffer også bedre når de kommuniseres direkte og åpent. Da vekker de følelser, og skaper rom for personlige assosiasjoner, tolkninger og videre refleksjon. I det rommet er det kanskje plass til å finne egne sammenhenger i mangfoldet av pragmatiske, symbolske, faglige og levde fortellinger om døden.